

## ÇOCUKLARIN TIKTOK KULLANIMI İÇİN BİR EBEVEYN FİLTRELEME SEçENEğİ TASARLAMA VE DEğERLENDİRME

Ege Tektunalı, Özyeęin Üniversitesi, İletişim ve Tasarımı Bölümü,  
ege.tektunalı@ozu.edu.tr

Ece Ünal, Özyeęin Üniversitesi, İletişim ve Tasarımı Bölümü,  
ece.unal.22103@ozu.edu.tr

Aslı Yaren Güney, Özyeęin Üniversitesi, İletişim ve Tasarımı  
Bölümü, yaren.guney@ozu.edu.tr

Gökçe Elif Baykal, Özyeęin Üniversitesi, İletişim ve Tasarımı  
Bölümü, elif.baykal@ozyegin.edu.tr

Günümüzde çocukların en fazla kullandığı sosyal medya araçları video paylaşım platformlarından olmaktadır. Bu uygulamaların başında hem çocuk kullanıcı sayısı en hızlı artan hem de çocuklara yönelik bir ebeveyn denetim ve filtreleme özelliği kısıtlı olan TikTok yer almaktadır. Bu çalışmanın amacı TikTok kullanan ebeveyn ve çocukların kullanım biçimleri, motivasyonları, uygulama hakkındaki görüş ve fikirlerinden yola çıkarak ebeveyn denetim ve filtreleme özelliğine ilişkin tasarım çözümleri geliştirmektir. Çalışmanın sonuçları dört temel özelliğin uygulamanın arayüz tasarımında düzenlenmesini önermektedir: 1. Çocuk modu, 2. İçerik denetimi, 3. Zaman kısıtı, 4. Yorum filtreleme. Bu çalışma yetişkin kullanıcılar için tasarlanmış ancak daha fazla çocuk kullanıcıya sahip olan video paylaşım uygulamalarının ebeveyn rolleri ve denetim mekanizmalarına ilişkin hem teorik hem de uygulamaya yönelik tasarım önerilerine ışık tutmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Sosyal medya ve çocuk; ebeveyn filtreleme ve denetim mekanizmaları; TikTok.

## GİRİŞ

Sosyal medya kullanımı yetişkinlerde olduğu gibi çocukların da gündelik hayatının önemli bir parçası haline geldi. Çocuklar sosyal medyayı sadece kullanıcı değil aynı zamanda içerik üreticisi olarak da kullanabilmektedirler. Ancak günümüzde çocuklar tarafından yaygın kullanılan sosyal medya uygulamalarının pek çoğu aslında yetişkinler için tasarlanmış ve geliştirilmiş uygulamalardır (örn. TikTok, Instagram, YouTube, Snapchat). Çocukların birçoğu bu tür uygulamaları ebeveynlerinin kullanıcı hesapları üzerinden kullanabildikleri gibi bazılarının ise kendine ait hesapları olduğu bilinmektedir. Ancak, çocukların sosyal medyada yaşlarına uygun ve güvenli içeriğe erişim sağladıklarından emin olmak ve kontrol etmek ebeveynler açısından dikkat edilmesi gereken bir konu olarak öne çıkmaktadır. Youtube Çocuk, Facebook gibi birçok sosyal medya uygulaması, kullanıcılarının kendilerine ait bir hesap açabilmesi için en az 13 yaşında olmasını gerektirmektedir. Bu düzenleme, Çocukların Çevrimiçi Gizliliğini Koruma Yasası (COPPA) adı altında yürürlüğe konmuştur. COPPA, Federal Ticaret Komisyonu'nun (FTC) çocukların çevrim içi gizliliğine ilişkin düzenlemeler çıkarmasını ve uygulamasını zorunlu kılmıştır (Federal Commission, 2013). Bu yasa, 13 yaşından küçük çocuklardan kişisel bilgi toplayan, kullanan veya ifşa eden ya da bu tür bilgilerin toplandığı veya adına bu bilgilerin toplandığı ticari web sitelerinin ve çevrim içi hizmetlerin operatörleri için geçerlidir. Bu düzenlemeye karşın, Amerika'da ebeveynler ile yapılan araştırmalar, 10 ila 12 yaş arasındaki çocukların %50'sinin ve 7 ila 9 yaş arasındaki çocukların %33'ünün sosyal medya uygulamalarını kullandığını göstermektedir (Mott ve Meister, 2021).

Çocukların sosyal medya platformlarını çevrim içi video izleme ve paylaşma amaçlı kullanımı yaygınlaştıkça, ebeveynlerin çocukları adına içerik denetimini yapabilmesi önem kazanmaktadır. Instagram veya Youtube gibi sosyal medya araçları, ebeveynlerin çocuklarına ait hesaplarını denetlemeye imkan sağlamaktadır. Örneğin, çocuğun ekran süresini kontrol etmek, kullanımını izlemek ve kullanımına yönelik zaman sınırı oluşturmak bu

denetim mekanizmaları arasında yer almaktadır. Son zamanlarda çocukların en çok kullandığı YouTube, TikTok, Snapchat ve Instagram gibi video izleme ve paylaşım araçlarına yönelik Amerika, İngiltere ve İspanya'da yapılan kullanım araştırmaları, en hızlı artışın Youtube Çocuk ve TikTok kullanımında olduğuna dikkat çekmektedir (Qustodio, 2020). Youtube Çocuk'un çocuklara özel geliştirilmiş bir platform olduğu ve mümkün olduğunca çocuklara uygun içerik sunduğu göz önünde bulundurulduğunda, çocukların TikTok kullanımına yönelik araştırma yapmak gereklidir.

İçeriği kullanıcı tarafından geliştirilen diğer video ve fotoğraf paylaşım uygulamalarında olduğu gibi TikTok'ta da özelliklerin ve içeriğin nasıl kullanılacağı içeriği geliştiren kişilerin inisiyatifindedir. Bu özellik kullanıcıları birer içerik geliştirici olarak güçlendirip yeni sosyal medya uygulamalarını cazip hale getirirken, öte yandan çocuklar gibi hassas kullanıcı gruplarının sağlık ve güvenliğine risk oluşturabilmektedir. İçerik hazırlarken her kullanıcıdan çocuk kullanıcıları göz önünde bulundurmalarını beklemek veya çocuk gelişimi, sağlığı ve pedagojisi konusunda bilgili olmalarını beklemek de gerçekçi olamamaktadır. Örneğin, TikTok'un kayıt olma sürecinde çocuk kullanıcıların korunmasında halen boşluklar bulunmaktadır. Çocukların Çevrimiçi Gizliliğini Koruma Yasası (COPPA) uyarınca FTC, Şubat 2019'da TikTok'a 5,7 milyon dolarlık rekor bir dava açmıştır (Feld, 2019). Ancak bu davadan sonra TikTok uygulamasının çocuk ve gençler tarafından kullanımında bir azalma görülmemiştir (Yeh, 2019; Beutell, 2020). Bu nedenle filtreleme ve denetim mekanizmalarının aktif ve verimli kullanılmadığı bu sosyal medya uygulamalarında, çocuklara yönelik rehberlik içermeyen, uygunsuz içerikler büyük endişe yaratmaktadır.

Endişelerin önüne geçebilmek adına dijital güvenliği sağlamak için daha fazla önlem alınmasına yönelik çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu kullanıcı çalışmasının amacı TikTok kullanan çocuklar ve ebeveynlerinin kullanım motivasyonlarını ve çocuğun kullanımına ilişkin olası riskler konusunda ebeveynlerin görüşlerini alıp, ebeveynler ile ihtiyaç ve ilgilere yönelik uygulama içi filtreleme ve

denetim sağlayan tasarım cözümlerini araştırmak, denetlemek ve yeniden düzenlemektir. Bu makalede öncelikle TikTok kullanan çocuk ve ebeveynleri ile ayrı ayrı yapılan anketin sonuçları, ardından ebeveynler ile gerçekleştirilen ortak tasarım çalışmasından elde edilen tasarıma ilişkin görüş ve fikirler ve son olarak da bu fikirler ışığında geliştirilen prototipin ebeveynler ile değerlendirmesine yönelik sonuçlar sunulmakta ve tartışılmaktadır.

## **ÇOCUKLARIN SOSYAL MEDYA KULLANIMI VE EBEVEYN FİLTRELEME TASARIMLARI**

### **Çocukların Dünyada TikTok Kullanımının Genel Sosyal Medya Kullanımlarındaki Yeri**

TikTok, içeriği kullanıcılar tarafından geliştirilen bir video paylaşım platformudur. Uygulama, kullanıcıların birbirleriyle bağlantı kurabilecekleri etkileşimli bir video tabanlı içerik dünyası da sunmaktadır. TikTok genel olarak genç yetişkinleri hedef alan bir uygulama olarak tasarlanmış olmasına rağmen dünyada çok farklı yaş gruplarının hızla ilgisini çekmiş bulunmaktadır. Mart 2021'de Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan çarpıcı bir araştırmaya (Statista, 2021) göre TikTok kullanan kişilerin yaş gruplarına dağılımı çocuk kullanıcıların oranının en yüksek olduğunu göstermektedir. Bu araştırmaya göre TikTok kullananların %11'i 50 yaş ve üzeri, %20,3'ü 40-49 yaş, %21,7'si 30-39 yaş, %22,24'ü 20-29 yaş arası iken, kullanıcıların %25'i olarak çoğunluğu 10-19 yaş arası çocuklardan oluşmaktadır (Statista, 2021). Bu grafik TikTok'un çocuklara yönelik ebeveyn filtreleme ve denetim olanağının yetersiz kalması açısından ayrıca dikkat çekicidir.

Ocak 2022 tarihi itibari ile TikTok'un genel kullanıcı sayısı 1 milyarı geçmiş olup (Iqbal, 2022), kullanıcı sayısı 2 milyarın üzerinde olan Youtube'u İngiltere ve Amerika'da aylık izlenme oranları bakımından geçmiş bulunmaktadır (Dean, 2022). Aynı artış ivmesinin çocuk izleyiciler için de geçerli olduğu

görülmektedir (Perez, 2020). Özellikle Covid-19 salgınından hemen sonra çocukların bir günde izledikleri video sayısının dört sene önceye kıyasla iki kat arttığı raporlanmıştır (Qustudio, 2020). Bu yükselişin nedeninin ise TikTok'ta görüntülenen videoların hemen hemen hepsinin Youtube'a göre çok daha kısa, özgün ve canlı videolar içermesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir (Southern, 2021). Youtube Çocuk sadece çocuklara yönelik bir platform olmasına rağmen kimi zaman bu platformda dahi uygunsuz içerik bulunabilmektedir (Tahir vd., 2019). Bu nedenle yakın zamanda Youtube Çocuk içerik geliştiricilere karşı yeni bir düzenleme getirerek, uygunsuz içerik üreticilerin hesaplarını tamamen engelleme kararı almıştır. Benzer şekilde TikTok'un çocuk kullanıcılar tarafından popülerleşmesine karşın, yapılan araştırmalar uygulamadaki içeriklerin çocuklar üzerinde yarattığı olumsuz etkilere dikkat çekmektedir. Örneğin, yeme bozukluğu, vücut utandırma ve kötüleme, narsist kişilikler gibi zihinsel sağlık sorunlarına neden olabileceği gibi zorbalık ve çocuk pornografisi gibi olumsuzluklara maruz kalmalarına da sebep olabilmektedir (Jaffar vd., 2020).

### **Ebeveyn Filtreleme ve Denetim Mekanizmalarına Yönelik Mevcut Uygulamalar ve Kısıtlar**

TikTok ve Youtube Çocuk'a ek olarak çocukların en çok kullandığı çevrim içi uygulamalar arasında Instagram, Google videolar, Snapchat, gibi sosyal medya uygulamaları yer almaktadır. Bunların bazılarında hassas içerik kontrolüne ilişkin kullanıcıya denetim sağlayan özellikler bulunmaktadır. Örneğin Instagram, "Hassas İçerik Kontrolü" seçeneğinde kullanıcıların isteğine göre içeriklere tamamen izin verme, varsayılan sınırlar içerisinde izin verme, ya da "daha fazla sınırla" seçeneğiyle neredeyse tamamen içerikleri engelleme seçenekleri sunmaktadır. Bir diğer özellik ise yorum kısıtlama olarak bilinen, paylaşılan gönderilere istenmeyen tarzda yorum yapan hesaplar için kullanılmaktadır. Hesap sahibini rahatsız eden yorumların yapılmasını veya yapılan yorumların görüntülenmesini engellemeyi sağlamaktadır. Instagram aynı zamanda bir kullanıcının aynı anda birkaç hesap açıp yönetebilmesine imkan sağlamaktadır. Bu özellikle ebeveynlerin,

çocuklarının hesaplarını kontrol edebilme konusunda tercih ettikleri bir özellik olabilmektedir. Ancak bu özellikler çocuğun mahremiyeti kadar kişisel alanı, farklı potansiyel riskli içeriklerin tespitinde yetersizlik gibi tartışmalı sorunları beraberinde getirmektedir.

TikTok ebeveynlerin ve gençlerin güvenlik ayarlarını bireysel ihtiyaçlara göre özelleştirmelerine olanak sağlayan “Aile Eşleşmesi Modu” özelliğine sahiptir. Bu özellikte ebeveyn aşağıdaki kontrolleri ayarlayabilmektedir:

1. Ekran Zamanı Yönetimi: Çocuğun her gün TikTok'ta ne kadar zaman geçirebileceğine karar vermek.
2. Kısıtlı Mod: Tüm izleyiciler için uygun olmayabilecek içeriğin görünümünü sınırlamak.
3. Arama yapma: Çocuğun içerik, kişi, etiket veya ses arayabilme yetkisini belirlemek.
4. Keşfedilebilirlik: Çocuğun hesabını ve içeriğini kimlerin görebileceğine karar vermek.
5. Hesabı başkalarına öner: Çocuk hesabının başkalarına önerilip önerilemeyeceğine karar vermek.
6. Doğrudan Mesaj: TikTok'taki kişiler 16 yaşında doğrudan mesaj almaya hak kazanır. Ebeveynler bağlı hesaba kimlerin mesaj gönderebileceğini kısıtlayabilir veya doğrudan mesajlaşmayı tamamen kapatabilir.
7. Beğenilen videolar: Çocuğunuzun beğendiği videoları kimlerin görüntüleyebileceğine karar vermek.
8. Yorumlar: Çocuğunuzun videolarına kimlerin yorum yapabileceğine karar vermek.

Ancak, var olan “Aile Eşleşmesi Modu” çocukların TikTok kullanımını güvenli hale getirmek için yetersiz kalmaktadır. Eşleştirme özelliğini kullanmak için çocuğa özel TikTok hesabı ve iki farklı cihaz gerekmektedir ancak küçük yaştaki birçok çocuk kullanıcının kendine özel hesabı veya telefonu bulunmamaktadır. Bu nedenle bu özellik kendine ait cihazı olmayan, özellikle küçük yaşta veya belirli bir gelir grubundaki çocukları kapsayamamaktadır.

Sekiz yaşından küçük çocukların, zamanlarının %65'ini çevrimiçi YouTube videoları izleyerek geçirdiği bilinmektedir (Jaffar vd., 2020). Bu nedenle, çocuklar tarafından en yaygın kullanılan video izleme ve paylaşım araçlarından biri olan YouTube, çocuk

kullanıcılarının fazlalığını dikkate alarak 2015 senesinde çocuklara özel YouTube Çocuk ismi ile ayrı bir platform açmıştır. Bu platformda içerik üretimine yönelik hem aileleri hem de içerik üreticilerini bilinçlendirmeyi hedefleyen bir kılavuz rehber geliştirmiştir (bkz. YouTube Çocuk İçerik Üretimi: Bir Alan Kılavuzu). Bunun yanında YouTube Çocuk, ebeveyn denetim ve ayarları aracılığıyla içerik engelleme ve paylaşma, içerik ayarları, yalnızca onaylı içerik, arama özelliğini kapatma, izleme ve arama geçmişini silme veya duraklatma gibi temel denetim seçenekleri sunmaktadır (Knorr, 2021). Ancak günümüzde YouTube en çok trafik alan video paylaşım araçlarından olmaya devam etmekte ve bu içerik denetim mekanizmaları halen çocukları hassas içerikler konusunda korumakta çok yeterli olmamaktadır (Aytekin, 2017). Örneğin, İngiliz haber kanalı BBC, YouTube'da çocuklara yönelik gibi görünen ancak içeriği çocuklar için uygun olmayan çizgi filmler olduğunu tespit etti. Bu çizgi filmlerin karakterleri kaliteli içeriklere sahip ve çocukların yakından tanıdığı bilinen çizgi filmlerden kopyalanıyor ve içerikleri değiştirilerek çocuklar için korkutucu videolar oluşturuluyor (BBC Trending, 2017). YouTube Çocuk bu tip kötücül kullanımları yapan hesapların teşvikini düşürmeye yönelik yeni düzenlemeler getirmektedir. Örneğin, içinde çokça ticari ürün barındıran videoların içerik üreticilerinin teşvikini düşürmek (Roth, 2021), veya içinde çocuk olan videolara yorum yapma özelliğinin kapatılması gibi uygulamalar getirmektedir (Alexander, 2019). Ancak, bu tür uygulamalar ve kısıtlamalar uygunsuz ve yanıltıcı içerik üreticilerinin hesaplarını kapatmak gibi çözümler getirirse de aynı kişilerin yeni bir kimlikle tekrar çocukların içeriğini bulmaları ve rahatsızlık vermeye devam etmelerinin önüne geçememektedir (Katalon, 2018). Halen bu kötücül hesaplar, arama algoritmalarını uygunsuz içeriği meşru bir sorgunun sonucuna yerleştirebilmekte ve ayrıca çocuğu çeşitli yemleme stratejileri kullanarak hedef videolardan birini açmaya yönlendirebilmektedir.

## **Çocukların Sosyal Medya Kullanımında Ebeveyn Denetiminin Rolü**

Dünyanın çeşitli yerlerinde ebeveynler çocuklarının sosyal medya tüketiminden kaynaklanan aşırı ekran süresi, yabancılarla çevrim içi iletişim kurma, yaş grubuna uygun olmayan içerik paylaşımları gibi faktörler hakkında endişe duymaktadır. Bu nedenle ebeveynler çocuklarının sosyal medya kullanımının risklerini en aza indirip faydalarını en üst düzeye çıkarmak için aracılık yapma (mediation) stratejileri kullanmaktadırlar. Ebeveynlerin teknoloji kullanımına aracılık yapma yöntemi üç kategoride sınıflandırılmaktadır: kısıtlayıcı aracılık (örn. çocukların medya erişimini ve ekran süresini sınırlama), aktif aracılık (örn. oyun ve televizyon içeriğini çocuklar ile birlikte tartışma) ve birlikte izleme/kullanma yöntemi (örn. birlikte televizyon izleme veya oyun oynama) (Yu ve Roque, 2021).

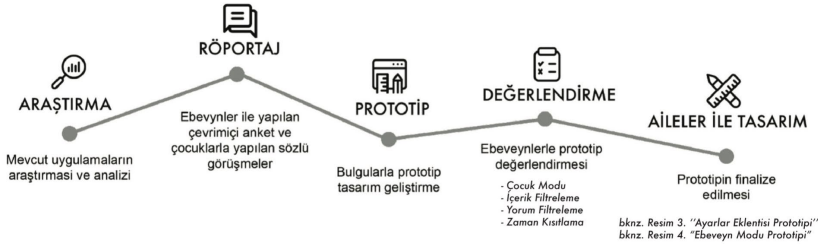
Clark'ın (2011), dijital çağda ebeveynlerin aracı rolleri teorisine göre ebeveynin katılımcı ve aracı olması arasındaki fark; ebeveyn katılımı, çocuğun medya ile etkileşimi aşamalarında tarafsız bir ortam yaratırken, ikincisinde ebeveynler çocukları üzerinde sahip oldukları gücü ön plana koymaktır. Ebeveynler çocukların kullanacakları medya platformunu önceden keşfedebilir ve onlar için hazırlayabilirler. Bu tür bir aracılık rolü "hazırlayıcı" olarak adlandırılmaktadır. Hazırlayıcı rolünde aracılık etmenin temelinde ebeveynin ilgili medya uygulamasını keşfetmesi ve medyanın kurulumunda kullanıma dahil olması yatmaktadır. İdari aracılık rolünde ise erişimi kontrol etme, değer unsurlarında belirleyici olma ve gözetim esasına dayanmaktadır (Clark, 2011). Bu düzende ebeveynler çocuklarının medya kullanımını kontrol eder ve bunu yaparken her aile farklı davranışlar ve tutumlar sergileyebilir. Bu verilere dayanarak TikTok üzerinde geliştirilecek güvenlik önlemlerinde ebeveynlerin katılımcı, hazırlayıcı ve idari aracı rolleri üstlenebilmesine imkan sağlaması önemlidir.

Ancak ebeveynlerin üstlendiği kısıtlayıcı ve aşırı idari rollerin ideal olmadığı bilinmektedir. Örneğin, gençlerinin teknoloji kullanımındaki zorlukları incelemek için bir çalışmada ebeveynler, çocuklarının cep telefonu ve internet kullanımında daha fazla



şeffaflık istedikleri belirtilmiştir (Yardi ve Bruckman, 2011). Ebeveyn otoritesini gençlerin mahremiyeti ve özerkliği ile dengelemek de ayrıca önemlidir. Gençler yeni teknolojileri ve iletişim uygulamalarını benimserken, ebeveynlerin sorumlulukları da büyük boyutta dönüşmektedir. Teknoloji kullanımına ilişkin normlar ve beklentiler; zamana, kullanım sıklığına ve çocuğun yaşına göre değişiklik gösterebilmektedir. Teknoloji kullanımını izleme ve yönetme her ailede farklılıklar göstermektedir. Özellikle TikTok gibi çocuk ve ergen kullanıcılarının arttığı denetimi yetersiz uygulamalarda ebeveynlerin bilinçli aracı rollerini üstlenebilecekleri sistemleri denetlemek, yeniden tasarlamak ve ebeveynlerin teknik yeterlilik geliştirmelerine yardımcı olmak kullanıcı araştırmalarında önemli bir konu olarak öne çıkmaktadır.

## METODOLOJİ



Resim 1. Araştırmanın yöntemsel süreci ve ilgili çıktıları

Bu kullanıcı araştırmasının arka planında ebeveyn filtreleme türleri ve izleme seçeneklerine yönelik tasarımlar hakkında fikir edinmek için ikincil kaynaklar ve ilgili uygulamalar analiz edilmiş, çocuklara özel olarak tasarlanan yaşa uygun uygulamalara bakılarak incelenmiştir. İlgili mevcut örneklerin ayarlar, seçenekler, grafik kullanıcı ve arayüzü tasarımı gibi özelliklerin analizinin yanı sıra, TikTok kullanan çocuklar ve ebeveynleri ile anket, görüşmeler yapılmış ve bu görüşmelerden elde edilen içgörüler doğrultusunda TikTok ebeveyn filtreleme özelliklerine yönelik bir prototip değerlendirilmesi yapılmış ve yeni bir tasarım önergesi oluşturulmuştur. Daha sonra var olan tasarım ile yeni prototip tasarımının ebeveynler ile birlikte karşılaştırması ve

değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışma üniversitenin etik kurulu onayı ile gerçekleştirilmiştir ve katılımcılar çalışmaya gönüllülük esasına dayalı olarak katılmışlardır. Katılımcılar kartopu yöntemi ile seçilmiştir. Katılmayı kabul eden katılımcılar Onay Formu imzalamıştır. Aşağıda çalışmada kullanılan metotlar detaylı bir şekilde açıklanmaktadır:

## Çevrim İçi Anket

Çocukların TikTok kullanma konusundaki ilgi alanlarını, tercihlerini ve motivasyonlarını araştırmak amacıyla ebeveyn katılımcılara çevrim içi doldurdukları bir anket yapıldı. Anketin temel amacı ailelerin çocuklarının ekran kullanımları hakkındaki bilgi ve düşünceleri ve çocuklarının sosyal medya kullanımlarını denetleme konusunda düşünce ve fikirlerini anlamaktır. Ankette 17 soru sorulmuştur (10 kapalı, 7 açık uçlu). Ankete toplam 12 ebeveyn katılmıştır (8 kadın, 4 erkek). Katılımcılar 29-50 yaş aralığında ve orta ve üst sosyo-ekonomik statüdedir. Ebeveynlere, çocuklarının ekran sürelerini, içerik görüntülemelerini nasıl kontrol ettiklerine ilişkin sorular sorulmuştur (bkz. Resim 2).

### Çevrim İçi Anket Soruları

1. TikTok'un Aile Eşleşmesi Modu'nu biliyor muydunuz? Daha önce hiç kullandınız mı?
2. TikTok'un Dijital Refah ayarını biliyor muydunuz? Daha önce hiç kullandınız mı?
3. Çocuğunuzun TikTok'tan olumlu/olumsuz etkilendiğini düşünüyor musunuz? Ne gibi etkiler gözlemlediniz?
4. Çocuğunuzun TikTok'ta farkında olmadan, yaşına uygun olmayan içeriklere erişebilmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?
5. Hangi bir uygulamada aile modu veya filtreleme özelliklerini kullanıyor musunuz?
6. Çocuğunuz TikTok'ta haftada ne kadar zaman harcıyor?
7. Çocuğunuzun sosyal medyada ne tür içerikleri takip ettiğini kontrol ediyor musunuz?
8. Çocuğunuzun sosyal medyada karşılaştığı içerikleri yaşına uygun buluyor musunuz?

Resim 2. Çevrim içi Anket Soruları

## Sözlü Görüşmeler

Çocukların ilgi, tercih ve önerilerini araştırmak amacıyla çevrim içi ve yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Buradaki amaç, çocukların

sosyal medya kullanım alışkanlıklarını onların perspektifinden öğrenmekti. Görüşmeler yapılırken, çocukların düşüncelerini ve isteklerini anlamaları için rahat bir ortam sağlandı. Görüşmelere toplam 12 çocuk katılmıştır. Görüşmede çocuklara TikTok'ta bir günde geçirdikleri vakit, sevdikleri içerikler, mesaj atma özelliği kullanımları, içerik üretme hakkındaki düşünceleri ve buna bağlı olarak trendlere katılım durumları sorulmuştur. Bu sorular ile çocukların TikTok kullanım alışkanlıklarını anlamak amaçlanmıştır.

## **Ebeveynlerle Prototip Değerlendirmesi**

Anket ve röportajlardan toplanan veri ve öneriler ışığında bir prototip tasarımı değerlendirme yapılmıştır. Prototipin ilk halinde çocuk modu içerisinde, içerik filtreleme, yorum filtreleme, zaman kısıtlama özellikleri öne çıkarılmış ve ebeveynlerle bu özellikleri değerlendirmek amacıyla ortak tasarım çalışması yapılmıştır. Çalışmaya 12 ebeveyn katılmıştır. Ebeveynler ile ortak tasarım çalışması için TikTok'un işleyişine en hakim olan altı ebeveyn seçilmiştir. Çalışmada ebeveynlere mevcut "Aile Eşleşmesi Modu" bilgileri ve kullanımları ile birlikte Figma programında hazırlanan prototipin değerlendirme yapılmıştır. Görüşmeler sırasında gözlemci notları alınmıştır.

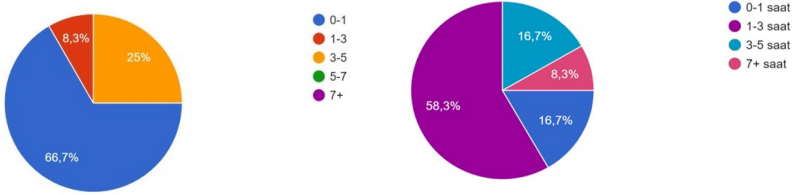
## **SONUÇ VE DEĞERLENDİRME**

### **Anket ve Röportaj Sonuçları**

#### **Ebeveynler ile yapılan çevrim içi anket sonuçları**

Ankete katılan ebeveynlerin çoğunluğu (%58,3) çocuklarının genel olarak sosyal medyada karşılaştıkları içeriği çocuklara uygun olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %83'ü çocuklarının sosyal medyada ne tür içeriklere baktığını kontrol ettiklerini belirtmişlerdir. Ebeveynlerin %64'ü çocuklarının TikTok hesabı olmadığını ve ebeveynlerinin hesabını kullandığını, %36'sı ise çocuklarının kendilerine ait bir TikTok hesabı olduğunu

belirtmiştir. Ebeveynlere çocuklarının TikTok kullanımlarını nasıl kontrol ettikleri sorulduğunda verilen cevaplar “seyrederken yanında durmaya çalışıyoruz”, veya “sadece düzenleme videoları izletiyorum” gibi genellikle ya kısıtlayıcı aracılık ya da birlikte izleme/kullanma gibi roller üstlendiklerini göstermektedir. Ebeveynler, çocuklarının TikTok’ta video paylaşmasına izin verip vermedikleri sorulduğunda %83’ü buna izin vermediklerini belirtmiştir. Ebeveynlerden biri buna henüz izin vermediklerini, biri sadece yüzünün görünmediği videolar paylaşmasına izin verdiğini, biri de karışmadığını belirtmiştir. Bunun yanında çocuklarının TikTok’ta içerik paylaşmak istemesi durumundaki tepkileri sorulduğunda ebeveynlerin yarısı kontrol ederek izin vereceğini, %41,7’si buna izin vermeyeceğini, %8,3’ü ise karışmayacağını belirtmiştir. Ebeveynlere, çocuklarının TikTok’tan nasıl etkilendikleri hakkında düşünceleri sorulduğunda çoğunluk derslerine ayıracağı zamandan çalması, popüler akımları taklit etmesi gibi olumsuz bir etkiye işaret etmiştir. Ebeveynlerden biri yaşına uygun içerikleri görüp taklit etmesinde herhangi bir sakıncası olmadığını, diğer biri ise TikTok’un çocuğunun tiyatro yeteneğini geliştirdiğine yönelik olumlu bir etkisi olduğunu düşünmektedir.



Resim 3. Çocukların günde TikTok kullanım süresi (çocukların yanıtları solda, ebeveynlerin yanıtları sağda)

### Çocuklar ile yapılan görüşmelerin sonuçları

Ebeveyn ve çocuklardan alınan veriler karşılaştırıldığında, çocuklar sosyal medyada ailelerin belirttiğinden daha fazla zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir (bkz. Resim 3). Çocuklara,

ebeveynlerinin TikTok kullanımlarını nasıl kontrol ettikleri sorulduğunda verilen cevaplar “ders çalıştıktan sonra yarım saat”, veya “sadece izlememe izin veriyor fakat video çekemiyorum” gibi genellikle ya zaman ya da katılım kısıtlamalarına maruz kaldıkları görülmektedir. Ebeveynler uygulamanın kısıtlama özelliklerini kullanmak yerine sözlü kısıtlama yapmaktadır. Çocukların %75’i TikTok’ta video çektiklerini belirtmiştir. Bu katılımcıların %83,3’ü ise TikTok trendlerini takip ettiğini ve buna yönelik bir içerik ürettiğini belirtmiştir. Bu trendlerin birçoğu ebeveynler tarafından “sağlık riskleri içeren tehlikeli akımlar” olarak adlandırılmaktadır. Çocuklar arasında popüler olmuş ve denenen birçok akım bulunmaktadır. Çocuklara TikTok’taki mesaj atma özelliğini bilip bilmedikleri sorulduğunda, eşit bir cevap alınmıştır. Çocuklara en çok izledikleri videoların içerikleri sorulduğunda “oyun”, “dans”, “hepsi”, “bilmiyorum” gibi yanıtlar alınmıştır.

### **Prototiplendirmeye Yönelik Katılımcı Önerilerinden Sentezlenen Sonuçlar**

Kullanıcılardan elde edilen bulgular doğrultusunda TikTok’un ebeveyn kontrol özelliklerini geliştirmek amacıyla TikTok’un kendi arayüzüne eklenti olacak bir prototip tasarladık.

Yapılan anket ve röportajlar sonucunda edinilen çoğunluk verilerine göre, ebeveynlerin çocuklarının Tiktok üzerinde izlediği içeriklerin yaşlarına uygun olmadığını düşünmeleri sebebiyle Tiktok için üretilen prototipte, içerik filtreleme özelliği içerisinde detaylı ve çeşitli konu başlıkları geliştirildi. Anket ve araştırmalar sonucunda, ebeveynlerin uygulamaların kısıtlama özelliklerini kullanmak yerine daha çok sözlü yollar ile çocuklarını denetimledikleri öğrenilmiştir. Bu sözsözsel kısıtlamaların yetersiz olduğu ise, ebeveynler ve çocuklarından alınan verilerin karşılaştırılmasında ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Tiktok’un Aile Eşleşmesi Modu ve Dijital Refah Modu’nun bilinirliğini ve kullanılabilirliğini arttırmak amacıyla bu modlara eklemeler yapılmıştır. Bu eklemeler, ebeveynlerin içerik filtreleme, zaman sınırlaması gibi özellikler ile daha fazla kontrol sahibi olabilmesine olanak sağlayacaktır.

## **Prototip Tasarım Çözümleri**

### **Uygulama içi ebeveyn modu oluşturma**

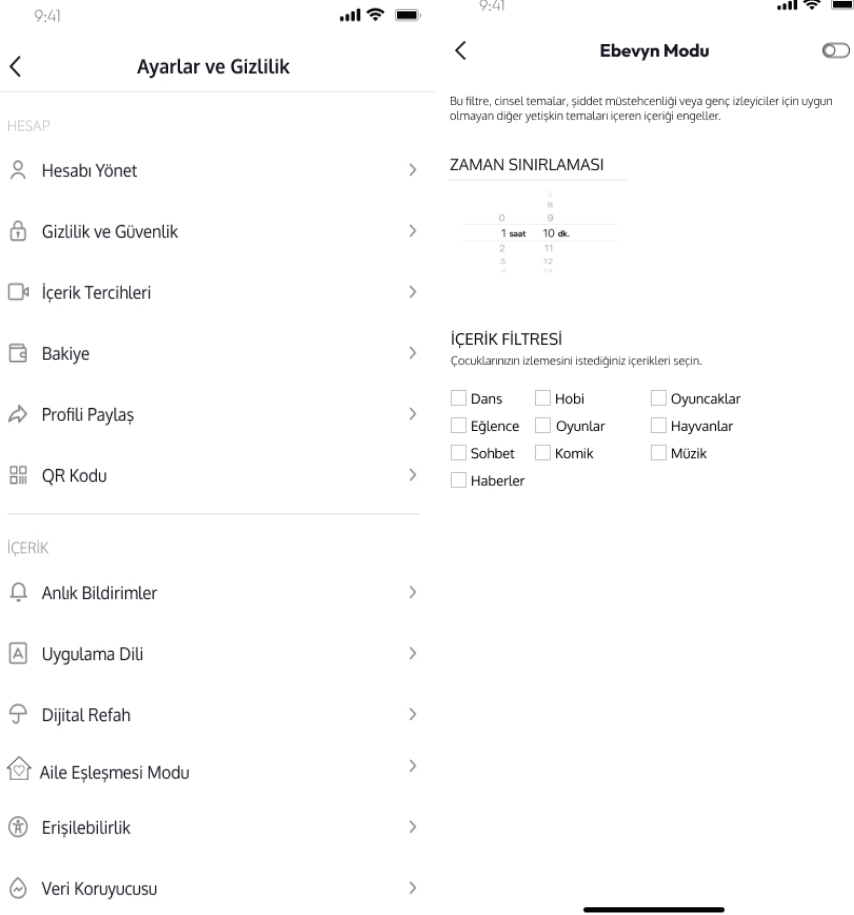
TikTok uygulamasının ayarlar bölümüne giriş yaparken görünen "*Ebeveyn Modu*" sekmesi eklenmiştir. Tiktok'un mevcut "Aile Eşleşmesi Modu" (bkz. Resim 4) özelliğinden farklı olarak ebeveyn modu sadece ebeveynler tarafından etkinleştirilebilmektedir (bkz. Resim 5). Bu özelliği etkinleştirmek için aile eşleşmesi modunda olduğu gibi iki farklı cihaza ihtiyaç yoktur. Ebeveyn modunu etkinleştirmek için TikTok uygulama içi şifre ayarı (örn. kullanılan cihazın teknolojisine göre yüz tanıma, parmak izi veya rakam) düşünülmüştür. Kurulan bu özel şifre ile ebeveynlerinin cihazlarını veya kendi cihazlarını kullanan çocukların "*Ebeveyn Modu*" dışında bulunan içeriklere erişimlerinin engellenmesi öngörülmektedir.

### **İçerik denetimi:**

TikTok'un "Aile Eşleşmesi Modu" özelliğinde Youtube Çocuk'ta olduğu gibi kötücül içerikler ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle ebeveyn modu etkinleştirildiğinde belirli içeriklerin engellenebilmesi önem kazanmaktadır. Örneğin, son derece tehlikeli meydan okumalar, öldürme ya da zarar verme amaçlı talimatlar, şiddet, yeme bozuklukları, tehlikeli veya tehdit edici şakalar gibi ebeveynlerin çocuklarının izlemek istemediği içeriği yazarak çocuklarının içeriği görmemelerini sağlama seçeneğinin bulunması gerekmektedir. TikTok'un aile eşleşmesi modundan farklı olarak ebeveynler için içerik filtrelemede farklı temalar sunulması öngörülmüştür (bkz. Resim 6). Prototipin oluşturulmasının bu aşamasında hangi konu başlıklarının eklenmesi ve düzenlenmesi gerektiği hakkında ebeveynler ile görüşmeler yapılmıştır. Alınan verilere göre en çok tercih edilen konu başlıkları belirlenmiştir (bkz. Resim 7, kırmızı renkli ek öneriler).

## **Zaman sınırlaması:**

Ebeveynler "Zaman Sınırlaması" özelliğinin eklenmesi gerektiği vurgulamıştır. Anket sonuçlarında çocuğun ve ebeveyninin, çocuğun sosyal medyada geçirdiği vakte yönelik sonuçların uyuşmaması da bu ihtiyacı güçlendirmektedir. Anketimize katılan bir velinin bu konudaki yorumu konuyu özetlemektedir: *"Telefonda geçirdiği zamana limit koymaya çalışıyorum fakat derslerine ve kitap okumalarına aynı telefondan devam ettiği için, onun ders çalıştığını zannederken TikTok'ta video izlediğini görebiliyorum. Telefonu ve Ipad'ini tamamen yasaklamam mümkün değil fakat kullandığı uygulamalara zaman kısıtlaması koymak bize yardımcı olabilir."* Araştırma sürecine katılan bir veliden aldığımız geri dönüşe göre, *"çocuğumun ödevlerini yapmadan önce ve gece yatmadan önce olarak günde iki kere yarımşar saat olarak TikTok izleme hakkı var. Fakat ben bazen ev işleri ile meşgul olduğumda bu zaman kısıtlamasını unutabiliyorum. Böylelikle de çocuğumun bütün yemek yeme, ödev yapma ve uyuma düzeni aksıyor."* Ebeveynlerden alınan bilgilere göre, TikTok'un Aile Eşleşmesi Modu özelliğinin sadece 40, 60, 90, 120 dakika olarak sunulması ebeveynler için yetersiz. Bu nedenle, hazırlanan prototipte ebeveynlere zaman kısıtlarken özgürce seçebilecekleri bir ortam yaratılması önerilmektedir.



*Resim 4 ve 5. TikTok'un mevcut arayüzü / "Ebeveyn Modu" öncül prototipi*

## **Ebeveyn Katılımıyla Prototip Değerlendirme Sonuçları:**

Prototipin oluşturulma aşamasında ebeveynler ile prototip değerlendirme çalışmasında elde edilen katılımcı görüşleri ile aşağıdaki özelliklere yönelik düzenlemeler yapılmıştır:

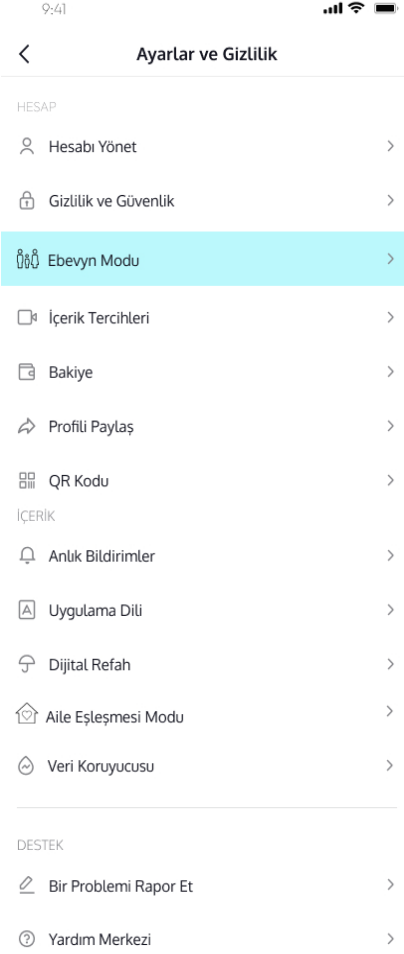
*Ebeveyn Modu:* Katılımcı görüşleri sonucunda TikTok'un halihazırda bulunan "Aile Eşleşmesi Modu"nun ebeveynler tarafından yeterince bilinmediği ve kullanılmadığı gözlenmiştir.



Diğer bir problem ise, bu özelliklerin TikTok üzerinde keşfedilebilirliğinin (*discoverability*) zor olduğu. Ortak tasarım çalışmamıza katılan ebeveynlere TikTok'ta "Aile Eşlemesi Modu" özelliklerinin isimleri verilmeden birtakım ebeveyn kısıtlaması özellikleri olduğu bilgisi verilmiş ve onlardan bu özellikleri TikTok üzerinde bulmaları istenmiştir. Bu kullanıcı deneyi sonucunda ise bazı ebeveynlerin bu tarz kısıtlama özelliklerini uygulamanın öncelikle "Gizlilik" ve "Güvenlik" bölümleri içinde aradığı, bazı ebeveynlerin ise "Aile Eşleme Modu" özelliğini bulabildiği, bazı ebeveynlerinin ise özellikleri hiç bulamadığı gözlemlendi. Bu nedenle geliştirilen prototipin kolayca bulunabilir olması amacıyla prototip adı "Ebeveyn Modu" olarak karar verildi ve ana menüye eklenmesi uygun bulundu (bkz. Resim 6).

*İçerik filtreleme:* Anketimize katılan bir ebeveynin bu konudaki yorumu şu şekilde olmuştur: "Gösterdiğiniz prototipte bilgilendirici/eğitici konu başlıkları bulunmaması benim için büyük bir eksiklik. Ben çocuğumun sosyal medya kullanırken karşısına faydalı içeriklerin çıkmasını da istiyorum." Ebeveynler ile yürütülen değerlendirme çalışmasında ise, prototipin ilk hali gösterildiğinde, içerik filtreleme özelliğine eklenen birkaç konu başlığının yetersiz olduğu geri dönüşünün alınması üzerine, yeni ve daha kapsamlı konu başlıkları eklendi (Genel Kültür ve Eğitici).

*Zaman Sınırlaması:* Ebeveynler ve çocuklar ile yürüttüğümüz çalışmaların sonucunda, ebeveynlerin çocuklarının TikTok kullanımı üzerinde yeterince kontrol sahibi olamadıkları gözlemlendi. Gösterilen prototipte, ebeveynlere sunulan özgür zaman kısıtlama özelliği ebeveynler tarafından beğenildi.



### Resim 6 ve 7. Ayarlar eklentisi prototipi/ "Ebevyn Modu" prototipi

**Yorum Filtreleme:** Aile Eşleşmesi modunda da bulunan ve belirlenen kişilerin yorum yapmasını engellemeyi sağlayan "Yorum Engelleme" özelliğinin entegrasyonu öngörülmüştür. Bir ebeveynden alınan geri dönüşe göre, çocuğun videosuna arkadaşı tarafından yapılan zorbalayıcı yorumlar endişe yaratmaktadır. İlkokul çağındaki bir çocuğun dış görünüşüyle ilgili

zorbalanmasını, argo ve şiddet içerikli yorumlara maruz kalmasını engellemek amacıyla “Yorum Filtreleme” özelliği geliştirilmiştir. Bu özellik çocukların sosyalleşmesinin önüne geçmemek adına tüm yorumları engellemek yerine argo içerikli yorumlara kısıtlama getirecek şekilde düzenlenmiştir. Bu özellik sayesinde argo içerikli yorumları göremeyecekleri gibi, bu yorumları kendileri de yapamayacak ve akran zorbalığına neden olacak yorumlar engellenecektir.

## **DEĞERLENDİRME VE GELECEK ÇALIŞMALAR**

Bu çalışma, TikTok’un çocuk kullanıcıların korunmasına yönelik aile filtreleme özelliğinin değerlendirilmesi ve geliştirilmesine odaklanmıştır. Farklı sosyal medya uygulamalarının çeşitli işlevleri etrafındaki risk senaryoları araştırılmalıdır, çünkü bu tür çalışmalar çocukların çevrim içi sosyal medya riskini nasıl ele almak istediklerine dair farklı anlayışlara yol açabilir. Gelecekteki çalışmalarda, bu çalışmada sunulan sonuçları ve tasarım uygulamalarını doğrulamak ve genişletmek için daha çeşitli bir katılımcı grubuyla çalışma yapılmalıdır. Örneğin, bu çalışma sadece orta ve üst gelir grubu ile yapılmıştır. İleriki çalışmalarda alt gelir grubuna mensup kullanıcılara yönelik farklılık gösterebilecek olası risk ve gereksinimleri gözeterek çalışmalara yer verilmelidir. Çocuklarının ekran süreleri, içerik görüntüleme alışkanlıkları detaylı bir şekilde analiz edilmeli ve ebeveynlerin ve uygulamaların bu alışkanlıklara getirilecek olası sınırlamalar değerlendirilmesi gerekmektedir.

TikTok kullanan çocukların ve ebeveynlerinin kullanım motivasyonlarını ve çocuğun kullanımına ilişkin olası riskler konusunda ebeveynlerin bilinçlenmesi, ebeveynler ile ihtiyaç ve ilgilere yönelik uygulama içi filtreleme ve denetim sağlayan tasarım çözümlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Bu şekilde çocuklara yönelik, çocuklardan kişisel bilgiler toplayan, kullanan

veya ifşa eden ya da bu tür bilgilerin toplanan uygulamalar kısıtlanmalıdır.

## KAYNAKÇA

Aytekin A. (2017). *Elsagate: YouTube'un Algoritmik İntiharı*. 25.07.2022 tarihinde <https://medium.com/@alpanaytekin/elsagate-youtubeun-algoritmik-i-CC%87ntihar%C4%B1-ac57ce62c47f> adresinden erişildi.

Alexander, J. (2019). *YouTube is disabling comments on almost all videos featuring children*. 22.01.2022 tarihinde <https://www.theverge.com/2019/2/28/18244954/youtube-comments-minor-children-exploitation-monetization-creators> adresinden erişildi.

Beutell J. (2020). *Children's Rights and Social Media: An Analysis of TikTok's Terms of Service Through the Lens of a Young User*. 25.07.2022 tarihinde <http://hdl.handle.net/2142/106069> adresinden erişildi.

BBC Trending (2017). *The disturbing YouTube videos that are tricking children*. 22.01.2022 tarihinde <https://www.bbc.com/news/blogs-trending-39381889> adresinden erişildi.

Clark L. (2011). Parental Mediation Theory for the Digital Age. *Communication Theory* 21(4), 323–343.22.01.2022 tarihinde <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2011.01391.x> adresinden erişildi.

Dean, B. (2022). *TikTok User Statistics*. 22.01.2022 tarihinde <https://backlinko.com/tiktok-users> adresinden erişildi.

Federal Trade Commission. (2013). *Children's Online Privacy Protection Rule / Rules and Regulations* (Vol. 78, No. 12) 25.07.2022 tarihinde <https://www.ftc.gov/system/files/2012-31341.pdf> adresinden erişildi.

Feld, O. (2019, February 28). TikTok fined \$5.7m for violating children's privacy. The Telegraph. 25.07.2022 tarihinde <https://www.telegraph.co.uk/technology/2019/02/28/tiktok-fined-57m-violating-childrens-privacy/> adresinden erişildi.

Iqbal, M. (2022). *TikTok Revenue and Usage Statistics (2022)*. 22.01.2022 tarihinde <https://www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics/> adresinden erişildi.

Jaffar, B. A., Riaz, S., ve Mushtaq, A. (2020). Living in a Moment: Impact of TikTok on Influencing Younger Generation into Micro-Fame. *Journal of Content, Community & Communication*, 10, 187-194.

Katalon, S. (2018). *Youtube Çocukları Ne Kadar Koruyabiliyor? Dijital Medya ve Çocuk*. 22.01.2022 tarihinde <https://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/2018/01/10/youtube-cocuklari-ne-kadar-koruyabiliyor/> adresinden erişildi.

- Knorr, C. (2021). *Parents' Ultimate Guide to YouTube Kids*. *Commonsense Media*. 22.01.2022 tarihinde <https://www.common sense media.org/blog/parents-ultimate-guide-to-youtube-kids> adresinden erişildi.
- Mott, C.S., ve Meister, S. (2021). *Sharing too soon? Children and social media apps*. *National Poll on Children's Health*. 25.07.2022 tarihinde <https://mottpoll.org/reports/sharing-too-soon-children-and-social-media-apps> adresinden erişildi.
- Perez, S. (2022). *Kids now spend as much time watching TikTok as Youtube in US, UK and Spain*. *Techcrunch* 25.07.2022 tarihinde <https://techcrunch.com/2020/06/04/kids-now-spend-nearly-as-much-time-watching-tiktok-as-youtube-in-u-s-u-k-and-spain/> adresinden erişildi.
- Quostodio (2020). *US Kids' Daily Minutes Spent With Social & Video Apps Articles*. 22.01.2022 tarihinde <https://www.marketingcharts.com/charts/us-kids-daily-minutes-spent-with-social-video-apps> adresinden erişildi.
- Roth, E. (2021). *YouTube Kids' new monetization policy could defund consumeristic videos*. 22.01.2022 tarihinde <https://www.theverge.com/2021/10/26/22746433/youtube-kids-monetization-policy-defund-consumeristic-videos> adresinden erişildi.
- Southern, M. (2021) *Why Is TikTok So Popular?*. 22.01.2022 tarihinde <https://www.searchenginejournal.com/why-is-tiktok-so-popular/424603/#close> adresinden erişildi.
- Statista Research Department (2021). *Distribution of TikTok users in the United States as of March 2021, by age group*. 22.01.2022 tarihinde <https://www.statista.com/statistics/1095186/tiktok-us-users-age/> adresinden erişildi.
- Tahir, R., Ahmed, F., Saeed, H., Ali, S., Zaffar, F., ve Wilson, C. (2019). Bringing the kid back into youtube kids: Detecting inappropriate content on video streaming platforms. *2019 IEEE/ACM International Conference on Advances in Social Networks Analysis and Mining (ASONAM)*, 464-469. IEEE.
- Yardi, S., ve Bruckman, A. (2011,). Social and technical challenges in parenting teens' social media use. *Proceedings of the SIGCHI conference on human factors in computing systems*, 3237-3246
- Yeh, O. (2019). TikTok surpasses one billion installs on the app store and google play. *Sensor Tower*. 25.07.2022 tarihinde <https://sensortower.com/blog/tiktok-downloads-one-billion> adresinden erişildi.
- Yu, J., DeVore, A., ve Roque, R. (2021). Parental Mediation for Young Children's Use of Educational Media: A Case Study with Computational Toys and Kits. *Proceedings of the 2021 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 1-12.